



EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS  
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ФЕДІНА ПРОТИ УКРАЇНИ»  
(CASE OF FEDINA v. UKRAINE)**

*(Заява № 17185/02)*

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

2 вересня 2010 року

**ОСТАТОЧНЕ**

*02/12/2010*

*Текст рішення може підлягати редакційним виправленням.*



**У справі «Федіна проти України»**

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *Голова*,

Рената Ягер (Renate Jaeger),

Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),

Марк Віллігер (Mark Villiger),

Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),

Здравка Калайджиева (Zdravka Kalaydjieva),

Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska), *судді*,

та Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*,

після обговорення за зачиненими дверима 29 червня 2010 року постановляє таке рішення, що було ухвалене в той день:

**ПРОЦЕДУРА**

1. Справу було розпочато за заявою (№ 17185/02), яку 26 березня 2002 року подала до Суду проти України відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянка України пані Раїса Миколаївна Федіна (далі — заявниця).

2. Заявницю представляв пан А. В. Лісовий, адвокат, який практикує у Сімферополі. Уряд України (далі — Уряд) представляли його Уповноважені — пані Валерія Лутковська та пані Ірина Шевчук з Міністерства юстиції України.

3. 15 березня 2005 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити про заяву Уряд. Також було вирішено одночасно розглядати питання щодо суті та прийнятності заяви (пункт 3 статті 29 Конвенції).

**ФАКТИ****I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

4. Заявниця народилася у 1950 році та проживає у селі Тінисте Автономної Республіки Крим, Україна.

**A. Нещасний випадок, який стався 19 липня 2001 року**

5. 19 липня 2001 року син заявниці, пан Федін, 1969 року народження, ловив рибу в річці Кача разом з Д., який був підлітком. Згідно зі свідченнями Д., наданими у подальшому провадженні, вода почала «щипати» їхні ноги, коли вони дійшли до села Айвово. Вони

побачили дрiт, який звисав з дерев'яної опори лiнii електропередач i колихався у водi. Пан Федiн, сказавши, що дрiт не є небезпечним та його необхідно витягнути, ступив у воду та намагався витягнути дрiт з рiчки. Схопившись за дрiт, вiн закричав, упав у воду i помер. Д. намагався витягнути дрiт з рук пана Федiна. Не змiгши цього зробити, вiн побiг у село по допомогу.

### **В. Внутрiшня перевiрка РЕМ**

6. Пан Ж., iнженер Бахчисарайської районної електричної мережi (далi — РЕМ), що є структурним пiдроздiлом державного пiдприємства «Крименерго», власником якого є держава, провiв попереднє негайне розслiдування нещасного випадку. У своїй службовiй записцi вiд 26 липня 2001 року пан Ж. дiйшов висновку, що син заявницi помер в результатi ураження електричним струмом. Сталось це тому, що дрiт, знаходячись пiд напругою, був погано прикрiплений до дерев'яної опори та обiрвався пiд час сильних вiтрiв. Вiн також дiйшов висновку, що пристрiй захисного вiдключення не спрацював у зв'язку з несправнiстю заземлення.

7. Подальша внутрiшня перевiрка згодом здiйснювалась комiсiєю, яка складалась з шести посадових осiб РЕМ (далi — Комiсiя). В її актi огляду мiсця подiї, складеному 20 серпня 2001 року, зазначалось, що у власностi РЕМ перебували два дерев'яних стовпи, розташованi на протилежних берегах рiчки Кача, якi пiдтримували лiнiю електропередачi, протягнуту через рiчку. Крім цiєї лiнii електропередач цi два стовпи також пiдтримували неiзольований радiодрiт, який був прикрiплений до них мiсцевою телекомунiкацiйною компанiєю «Укртелеком» над лiнiєю електропередач. У зв'язку з поганими погодними умовами гачок, яким був прикрiплений радiодрiт, вiд'єднався, дрiт обiрвався та один кiнець упав у рiчку. Комiсiя встановила, що хоча в принципi прикрiплення лiнii електропередач та радiодроту до одного стовпа не є незаконним, мiсцева телекомунiкацiйна компанiя не отримувала вiдповiдний дозвiл РЕМ.

### **С. Кримiнальне розслiдування**

8. 6 серпня 2001 року заявниця звернулась до прокуратури Бахчисарайського району Автономної Республiки Крим (далi — районна прокуратура) iз заявою про проведення перевiрки обставин смертi її сина, стверджуючи, що його смерть була спричинена халатнiстю та недбалiстю з боку РЕМ, оскiльки вона не полагодила обiрванi лiнii електропередач, тодi як мешканцi села Айвове повiдомляли про вiдсутнiсть електропостачання ще 5 липня 2001 року.

9. В Акті судово-медичного дослідження трупа від 20 серпня 2001 року, складеному експертом місцевого бюро судово-медичної експертизи на підставі постанови районної прокуратури, було констатовано, що пан Федін помер раптово в результаті ураження електричним струмом.

10. 20 серпня 2001 року районна прокуратура звернулась до РЕМ з проханням надати документи, що стосуються нещасного випадку, в тому числі інформацію щодо попередніх перевірок та стану ремонту лінії електропередач. У своїй відповіді від 30 серпня 2001 року РЕМ, *inter alia*, стверджувала, що вона не надавала дозволу на прикріплення радіодроту до стовпа, та що спосіб, у який це було зроблено, суперечив правилам техніки безпеки. Також РЕМ стверджувала, що вона декілька разів повідомляла телекомунікаційну компанію про потенційну небезпеку кріплення та безуспішно намагалась привести його у відповідність з правилами техніки безпеки.

11. 3 вересня 2001 року районна прокуратура повідомила заявницю про відсутність підстав для порушення кримінальної справи щодо керівництва РЕМ. У період з 5 до 19 липня 2001 року жоден з мешканців села Айвове не звертався до РЕМ з повідомленнями про відсутність електропостачання, а обов'язкові щорічні перевірки та загальна перевірка електроживлення мережі були регулярно та своєчасно проведені РЕМ. Остання щорічна перевірка мала місце 22 серпня 2000 року, а останній капітальний ремонт, який було проведено в межах встановленого шестирічного інтервалу,— у жовтні 1995 року. Також, беручи до уваги висновки внутрішньої перевірки, проведеної комісією РЕМ, та свідчення багатьох мешканців села Айвове, відповідно до яких радіодріт у 0,4 кВт обірвався 18 липня 2001 року, прокурор не встановив жодного порушення з боку працівників РЕМ.

12. 19 листопада 2001 року заявниця звернулась до районної прокуратури із заявою про проведення додаткової перевірки обставин смерті її сина та порушення кримінальної справи відповідно до статті 97 Кримінально-процесуального кодексу України.

13. У постанові від 23 листопада 2001 року слідчий районної прокуратури відмовив у порушенні кримінальної справи щодо працівників РЕМ у зв'язку з відсутністю складу злочину. Цю постанову було прийнято на підставі свідчень, наданих слідчому заявницею, вдовою її сина, другом її сина Д., двома мешканцями села Айвове та пані Т., медсестрою, до якої 19 липня 2001 року звернулись по допомогу. Двоє мешканців села стверджували, що, хоча у селі Айвове були проблеми з електропостачанням ще 13 липня 2001 року, радіодріт обірвався зі стовпа лише 18 липня 2001 року, та що ніхто не повідомляв РЕМ про це. Слідчий також зазначив, що скарга заявниці про те, що її син помер у результаті халатності та недбалості

РЕМ, оскільки вона не полагодила лінію електропередачі, пошкоджену 5 липня 2001 року, не була підтверджена висновками комісії РЕМ.

14. Заявниця оскаржила цю постанову до прокуратури Автономної Республіки Крим (далі —прокуратура АРК) та до Бахчисарайського районного суду Автономної Республіки Крим (далі — Бахчисарайський суд).

15. 29 травня 2002 року прокуратура АРК скасувала постанову від 23 листопада 2001 року, встановивши, що необхідно провести додаткову перевірку. Прокуратура АРК дала вказівку слідчому допитати посадових осіб компанії «Укртелеком», ще раз допитати мешканців села щодо того, коли обірвався радіодріт і чи повідомляв хтось про це РЕМ, та надати копію протоколу огляду місця події та акту судово-медичного дослідження трупа сина заявниці. З огляду на цю постанову Бахчисарайський суд не розглядав скаргу заявниці на постанову від 23 листопада 2001 року.

16. 17 червня 2002 року слідчий районної прокуратури, заслухавши працівника компанії «Укртелеком», який стверджував, що радіодріт було прикріплено до стовпа відповідно до встановлених технічних вимог, та допитавши заявницю, друга її сина Д., двох мешканців села Айвове, яких раніше вже було допитано, та медсестру, пані Т., яка дала такі ж свідчення, що й раніше, відмовив у порушенні кримінальної справи у зв'язку з відсутністю складу злочину.

17. 20 грудня 2002 року Бахчисарайський суд, за скаргою заявниці, скасував постанову від 17 червня 2002 року, зазначивши, що перевірка, проведена прокуратурою, була неповною, оскільки матеріали справи не містили протоколу огляду місця події та акту судово-медичного дослідження трупа сина заявниці, та що під час перевірки не було встановлено, чому небезпечний дріт, який був під напругою, лежав у воді та хто ніс за це відповідальність.

18. 3 лютого 2003 року, долучивши до матеріалів справи акт судово-медичного дослідження трупа пана Федіна та свідчення місцевого електрика без зазначення дати, прокуратура винесла постанову про відмову в порушенні кримінальної справи, яка, по суті ґрунтувалась на тих самих підставах, що і постанова від 17 червня 2002 року. Згідно зі свідченнями електрика, він не отримував жодних скарг чи інформації стосовно дроту, що впав у воду. Він знав, що дроти обірвалися зі своєї опори, але не знав хто був за це відповідальний.

19. 27 березня 2003 року за скаргою заявниці прокуратура АРК скасувала постанову від 3 лютого 2003 року та передала справу до районної прокуратури для проведення додаткової перевірки, оскільки, *inter alia*, матеріали справи не містили висновку внутрішньої перевірки компанії, відповідальної за обслуговування електромережі,

та розслідуванням не було встановлено, хто був відповідальний за обслуговування електромережі.

20. У ході подальшої додаткової перевірки слідчий районної прокуратури вивчив внутрішні положення, які регулюють обов'язки та відповідальність працівників РЕМ, встановив та допитав двох посадових осіб, відповідальних за обслуговування ліній електропередач, а також двох працівників РЕМ, які ремонтували мережу електропостачання після смерті пана Федіна. Він також перевіряв інформацію стосовно метеорологічних умов на момент подій та дійшов висновку, що відключення електропостачання було викликано несприятливими погодними умовами. 16 квітня 2003 року, не знайшовши доказів службової недбалості, яка спричинила смерть, районна прокуратура вирішила не висувати обвинувачення щодо працівників РЕМ, відповідальних за обслуговування електромережі. Районною прокуратурою було встановлено, що дротова мережа у селі Айвове обслуговувалась відповідно до встановлених технічних правил та вимог.

21. 1 серпня 2004 року прокуратура АРК за скаргою заявниці скасувала постанову від 16 квітня 2003 року та знову передала справу на додаткову перевірку, зазначивши, що слідчий не допитав декількох працівників РЕМ та, незважаючи на повторювані вказівки, не було складено протоколу огляду місця події.

22. Враховуючи це, районна прокуратура провела огляд місця події. Згідно з протоколом огляду неізольований радіодріт, який було протягнуто через річку Кача, був прикріплений до дерев'яної опори стовпа. До цього стовпа також був прикріплений електродріт. Районна прокуратура дійшла висновку, що таке кріплення відповідає технічним вимогам. Вона також зазначила, що обрив радіодроту та падіння його у річку мав місце через негоду.

23. 27 серпня 2004 року районна прокуратура винесла постанову про відмову в порушенні кримінальної справи, встановивши, що смерть пана Федіна сталася в результаті нещасного випадку. Заявниця знову оскаржила цю постанову. 23 листопада 2004 року прокуратура АРК прийняла скаргу заявниці, скасувала постанову від 27 серпня 2004 року та призначила проведення додаткової перевірки, включаючи проведення судово-технічної експертизи причин нещасного випадку.

24. 6 грудня 2004 року районна прокуратура знову винесла постанову про відмову в порушенні кримінальної справи у зв'язку з відсутністю в діях посадових осіб РЕМ складу злочину. Заявниця оскаржила постанову від 6 грудня 2004 року до прокуратури АРК. 24 лютого 2005 року прокуратура АРК скасувала постанову районної прокуратури від 6 грудня 2004 року, зазначивши, що перевірку було проведено недостатньо ретельно. Прокуратура АРК зазначила, що внутрішня

перевірка обставин події, проведена комісією РЕМ у 2001 році, встановила, що радіодріт було прикріплено до стовпів у спосіб, що суперечив технічним вимогам, у той час як районна прокуратура встановила, що відповідні правила та вимоги були дотримані. Прокуратура АРК також визнала неприйнятним те, що від РЕМ не було витребувано жодних письмових доказів проведення огляду електромережі села Айвове до події, і що осіб, відповідальних за обслуговування дротів РЕМ, встановлено не було.

25. У прийнятій в подальшому постанові від 23 березня 2005 року районна прокуратура підтримала свій висновок про відсутність підстав для порушення кримінальної справи. Що стосується кріплення дротів та стовпів, перевіркою було встановлено, що вони вперше були установлені у 1968 році і відповідне підприємство більше не існує. Районна прокуратура також стверджувала, що судово-технічна експертиза може бути проведена Харківським науково-дослідним інститутом судових експертиз, однак така експертиза вимагатиме попередньої оплати витрат, а районна прокуратура не має у своєму розпорядженні коштів для їх покриття. Заявниці було надано можливість оплатити ці витрати.

26. 19 липня 2005 року Бахчисарайський суд скасував постанову від 23 березня 2005 року та призначив проведення додаткової перевірки на підставі того, що технічна експертиза мала встановити, чи були порушення в кріпленні та експлуатації дротів, які могли б мати причинно-наслідковий зв'язок з ураженням сина заявниці електричним струмом та його смертю.

27. 28 липня 2005 року прокуратура надіслала матеріали справи до Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз, але експертиза не була проведена у зв'язку з неоплатою її вартості.

28. 31 березня 2006 року районна прокуратура відмовила в порушенні кримінальної справи за тих самих підстав, що й у постанові від 23 березня 2005 року. Районна прокуратура зазначила, що у неї немає коштів для оплати судової експертизи, а зацікавлені сторони не виявили бажання оплатити ці витрати.

29. 13 грудня 2006 року прокуратура АРК скасувала постанову від 31 березня 2006 року та направила справу на додаткову перевірку.

30. 28 грудня 2006 року районна прокуратура відмовила у порушенні кримінальної справи з тих самих підстав, що й у своїх постановках від 23 березня 2005 року та 31 березня 2006 року.

31. 24 січня 2007 року прокуратура АРК скасувала постанову від 28 грудня 2006 року та направила справу на додаткову перевірку.

32. 2 лютого 2007 року прокуратура відмовила в порушенні кримінальної справи щодо посадових осіб РЕМ за статтею 367 Кримінального кодексу України. Районна прокуратура повторно



зазначила, що у неї немає коштів для проведення судової експертизи, а зацікавлена сторона відмовилась її оплатити.

33. 14 лютого 2007 року заявниця оскаржила цю постанову до прокуратури АРК. Однак, вона не надала жодної інформації стосовно прийнятого щодо її скарги рішення.

#### **Д. Цивільне провадження**

34. 6 вересня 2001 року заявниця звернулась до Бахчисарайського суду з позовом до державного підприємства «Крименерго», структурним підрозділом якого була РЕМ, про відшкодування моральної шкоди, завданої їй смертю сина.

35. 14 вересня 2001 року Бахчисарайський суд направив справу до Київського районного суду м. Сімферополя за територіальною підсудністю. 25 березня 2002 року за клопотанням заявниці апеляційний суд Автономної Республіки Крим (далі — апеляційний суд АРК) встановив, що юрисдикція Бахчисарайського суду поширюється на цю справу.

36. 30 квітня 2002 року Бахчисарайський суд прийняв справу до провадження та призначив перше судове засідання на 28 серпня 2002 року. Того ж дня Бахчисарайський суд задовольнив клопотання заявниці про зупинення провадження у справі до закінчення розслідування смерті її сина. Дату наступного судового засідання для подальшого слухання призначено не було.

37. 14 травня 2004 року Бахчисарайський суд задовольнив ще одне клопотання про зупинення судового розгляду справи, подане заявницею, яка чекала подальшої інформації від районної прокуратури.

38. 18 березня 2005 року Бахчисарайський суд розглянув справу та звернувся до прокуратури із запитом щодо стану провадження у кримінальній справі. 6 квітня 2005 року, отримавши копію постанови прокуратури від 23 березня 2005 року, Бахчисарайський суд відновив розгляд справи заявниці.

39. 4 червня 2007 року Бахчисарайський суд відмовив у задоволенні позову заявниці.

40. 27 серпня 2007 року апеляційний суд АРК скасував рішення суду першої інстанції, зазначивши, що за законом власник джерела підвищеної небезпеки може бути звільнений від відповідальності у двох випадках: наявність непереборної сили або умисних дій потерпілого. Жодна з цих обставин не була встановлена у справі. Апеляційний суд АРК також зазначив, що прокурор відмовився порушувати кримінальну справу у зв'язку з відсутністю складу злочину, а не тому, що були сумніви, що подія мала місце. Отже, РЕМ, незалежно від наявності вини, несла відповідальність та повинна була

виплатити відшкодування за загибель сина заявниці. Відповідно апеляційний суд АРК присудив заявниці 80 000 грн, її невістці — 50 000 грн, а її онучці — 20 000 грн.

41. 4 грудня 2008 року Верховний Суд України залишив рішення апеляційного суду АРК без змін.

## II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

### A. Кримінальний кодекс України 1960 року (зі змінами)

42. Стаття 367 Кримінального кодексу передбачає таке:

«Халатність, тобто невиконання або неналежне виконання посадовою особою своїх службових обов'язків через недбале чи несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди державним чи громадським інтересам або охоронюваним законом правам та інтересам окремих фізичних чи юридичних осіб, карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років».

### B. Цивільний кодекс України 1963 року

43. Стаття 450 Цивільного кодексу, який був чинний до 1 січня 2004 року, передбачала таке:

«Організації і громадяни, діяльність яких пов'язана з підвищеною небезпекою для оточення (транспортні організації, промислові підприємства, будови, власники автомобілів та ін.), зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки, якщо не доведуть, що шкода виникла внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого».

### C. Цивільний кодекс України 2004 року

44. Відповідні положення Цивільного кодексу, чинного з 1 січня 2004 року, передбачають таке:

#### **Стаття 1187. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки**

...5. Особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоду було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого.

### D. Цивільно-процесуальний кодекс України

45. Стаття 221 Цивільно-процесуального кодексу передбачає:

«Суд зобов'язаний зупинити провадження в справі у випадку ... неможливості розгляду даної справи до вирішення іншої справи, що розглядається у цивільному, кримінальному чи адміністративному порядку».

## ПРАВО

### I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 2 КОНВЕНЦІЇ

46. Заявниця скаржилась, що органи державної влади не захистили життя її сина та були відповідальними за його смерть. Вона також скаржилась, що розслідування смерті її сина не було адекватним та ефективним, як цього вимагає процесуальний обов'язок, передбачений статтею 2 Конвенції. Це положення у відповідній частині передбачає таке:

«Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання. ...»

#### **A. Щодо матеріального аспекту статті 2 Конвенції**

47. Уряд, усвідомлюючи свій позитивний обов'язок за статтею 2 Конвенції щодо вжиття належних заходів для захисту життя тих, хто перебуває під його юрисдикцією, стверджував, що, оскільки лінії радіо- та електропередач є джерелом підвищеної небезпеки, такі конструкції регулюються спеціальними інструкціями, правилами та положеннями з метою забезпечення адекватних стандартів безпеки. Перевірки та обслуговування конструкції, про яку йдеться в цій справі, були проведені в межах встановлених інтервалів, так як і необхідні ремонтні роботи. Напередодні нещасного випадку, що стався 19 липня 2001 року, жоден з користувачів не скаржився на відсутність електропостачання. Однак, винятковість ситуації полягала в тому, що за декілька днів до події сильна буря пошкодила у регіоні численні лінії радіо- та електропередач. У зв'язку з цим Уряд стверджував, посилаючись на свідчення кількох мешканців села Айвова, надані ними у національному провадженні, що радіодріт обірвався 18 липня 2001 року, а не 5 липня 2001 року, як стверджувала заявниця. Оскільки ніхто не повідомляв органи державної влади про пошкоджений дріт та не клопотав про його пошкодження, на момент подій РЕМ залишалась непоінформованою про проблему.

48. Уряд також стверджував, посилаючись на свідчення, надані Д. під час національного провадження, що син заявниці та Д. бачили обірваний радіодріт, що звисав у річку, та що вони відчували пощипування у воді. Замість того, щоб повідомити про цю небезпечну ситуацію відповідним державним органам, син заявниці вирішив самостійно витягнути дріт з води. Уряд вважав, що за таких обставин, коли доросла, психічно здорова людина вирішила проігнорувати небезпеку, яку вона усвідомлювала, держава не може нести

відповідальність за фатальні наслідки цього рішення та не може вважатися такою, що не виконує свій позитивний обов'язок за статтею 2 Конвенції.

49. Заявниця стверджувала, що, якби відповідні правила безпеки були дотримані, її син не помер би.

50. Суд зауважує, що причиною смерті сина заявниці, як це було встановлено актом судово-медичного дослідження трупа, складеним на підставі постанови прокуратури у серпні 2001 року, було ураження електричним струмом. Обставини смерті не були піддані сумніву: дорослий син заявниці підняв дріт під напругою, що лежав у воді.

51. Суд повторює, що в першу чергу перше речення пункту 1 статті 2 Конвенції зобов'язує державу не тільки утримуватись від умисного або незаконного позбавлення особи життя, але також вживати відповідних заходів для захисту життя тих, хто знаходиться під її юрисдикцією (див. рішення у справі «*L. C. B. проти Сполученого Королівства*» (*L.C.B. v. the United Kingdom*), від 9 червня 1998 року, пункт 36, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-III).

52. Позитивний обов'язок вживати всіх необхідних заходів для захисту життя особи відповідно до статті 2 Конвенції, перш за все, покладає на державу основоположний обов'язок запровадити законодавчі та адміністративні процедури, покликані забезпечити ефективні механізми стримування від порушення права на життя. Цей обов'язок безперечно застосовується в конкретному контексті небезпечних видів діяльності, де, крім того, особливий акцент має робитись на спеціальних нормах, спрямованих на особливості такої діяльності, особливо щодо рівня потенційного ризику для життя людей (див. рішення у справі «*Онер'ільдиз проти Туреччини*» (*Oneru?ld?z v. Turkey*) [ВП], заява № 48939/99, пункти 89–90, ЄСПЛ 2004-XII).

53. Межі дії позитивного обов'язку повинні тлумачитися таким чином, щоб не накладати нереальний або непропорційний тягар на органи державної влади. Відповідно, не кожен стверджуваний ризик для життя може передбачати для державних органів конвенційний обов'язок вживати оперативних заходів для запобігання реалізації цієї загрози. Позитивний обов'язок матиме місце у випадках, коли буде встановлено, що державні органи знали або повинні були знати — в момент його існування — про реальний і прямий ризик для життя невизначеної особи, спричинений злочинними діяннями третіх осіб, та те, що вони не вжили заходів, яких, справедливо судячи, можна було б вжити аби уникнути цього ризику (див. рішення у справах «*Кінан проти Сполученого Королівства*» (*Keenan v. the United Kingdom*), заява № 27229/95, пункт 90, ЄСПЛ 2001-III, та «*Осман проти Сполученого Королівства*» (*Osman v. the United Kingdom*), наведене вище, пункт 116). У справі, що розглядається, так само як і у справі «*Кінан проти Сполученого Королівства*» (*Keenan v. the United*

*Kingdom*), суд повинен розглянути, в якій мірі цей підхід застосовується, коли ризик для людини впливав з шкоди, яка, тим чи іншим чином, була завдана самою особою.

54. На цьому етапі питання щодо того, чи потребує установка та експлуатація електричних мереж регулювання з боку відповідних державних органів, не обговорювалось. Заявниця не заперечувала існування на той час в Україні норм та правил, що регулювали установку та безпечну експлуатацію електричних мереж. Крім того, твердження заявниці про халатність під час ремонту дротів після негоди були неодноразово перевірені національними органами. У зв'язку з відсутністю будь-яких ознак того, що державні органи знали про пошкоджений дріт до того, як син заявниці витягнув його з річки та був уражений електрострумом (та незалежно від того, чи лінія обірвалась під час негоди, чи в результаті порушення відповідних правил техніки безпеки), Суд вважає, що в цій справі не можна встановити, чи були правила техніки безпеки неадекватними, або не були дотримані, призвівши до загибелі сина заявниці, чи те, що держава не виконала свого позитивного обов'язку за статтею 2 Конвенції щодо захисту життя особи.

55. У світлі вищенаведеного Суд вважає, що ця частина заяви є явно необґрунтованою та відхиляє її відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції.

## **В. Щодо процесуального аспекту статті 2 Конвенції**

### *1. Невичерпання національних засобів юридичного захисту*

56. Уряд зазначив, що заявниця не вичерпала всіх національних засобів юридичного захисту, оскільки вона не оскаржувала постанову прокуратури від 23 березня 2005 року як це передбачає стаття 236<sup>1</sup> Кримінально-процесуального кодексу.

57. Заявниця заперечила твердження Уряду, зазначивши, що цей засіб юридичного захисту в її справі був би неефективним. Вона стверджувала, що кримінальне провадження у справі тривало надто довго та державні органи продемонстрували небажання проводити належне та безсторонне розслідування обставин смерті її сина.

58. Суд зауважує, що, як вбачається з подальшого розвитку подій у справі, постанова від 23 березня 2005 року була успішно оскаржена заявницею та перевірка тривала до 2 лютого 2007 року. Крім того, за клопотанням заявниці прокуратура провела попередню перевірку обставин смерті пана Федіна, її подальші постанови від 23 листопада 2001 року, 17 червня 2002 року, 3 лютого та 16 квітня 2003 року, та від 27 серпня та 6 грудня 2004 року про відмову в порушенні кримінальної справи були скасовані на підставі скарг заявниці

прокуратурою АРК або Бахчисарайським судом у зв'язку з процесуальними недоліками. На думку Суду той факт, що у 2007 році заявниця припинила вимагати на національному рівні притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у смерті її сина, не перешкоджає розгляду питання ефективності розслідування, яке тривало більше ніж п'ять років. Таким чином, Суд відхиляє це заперечення Уряду.

## 2. Щодо інших питань, не пов'язаних з прийнятністю заяви

59. Уряд стверджував, що за заявою заявниці районна прокуратура провела перевірку, в ході якої було зібрано усі можливі докази — звіти та інші документи, а також показання осіб — які мали відношення до смерті сина заявниці. За твердженнями Уряду, ця перевірка відповідала вимогам ефективного розслідування за статтею 2 Конвенції.

60. Заявниця стверджувала, що перевірка, проведена районною прокуратурою, не може вважатися ефективною, оскільки вона була проведена поверхово та із затримками.

61. Суд повторює, що для того, щоб розслідування вважалось ефективним, необхідно, щоб особи, відповідальні за його проведення, були незалежними від осіб, причетних до смерті. Вони не повинні бути ієрархічно чи інституційно підлеглі їм, але мають бути незалежні на практиці. Органи державної влади повинні вжити всіх можливих розумних заходів для того, щоб забезпечити докази, які стосуються події, включаючи, серед іншого, показання свідків, речові докази і, за необхідності, судово-медичне дослідження трупа (див. рішення у справі «Слімані проти Франції» (*Slimani v. France*), заява № 57671/00, пункт 88, *ECHR* 2004-IX), особливо, коли родичі померлого самі не мають доступу до відповідної інформації (див. рішення у справі «Перейра Енрікес проти Люксембурга» (*Pereira Henriques v. Luxembourg*), зазначене вище, пункти 57 і 62). Будь-які недоліки у розслідуванні, які підривають його здатність встановити причину смерті або відповідальну особу, створюють ризик недодержання такого стандарту (див. рішення від 28 травня 2002 року у справі «Макшейн проти Сполученого Королівства» (*McShane v. the United Kingdom*), заява № 43290/98, пункт 96).

62. Суд також повторює, що, хоча право вимагати притягнення третіх осіб до кримінальної відповідальності або їх засудження за вчинення злочину не може оцінюватися окремо (див. рішення у справі «Перес проти Франції» (*Perez v. France*) [ВП], № 47287/99, пункт 70, *ЄСПЛ* 2004-I), Суд у низці випадків встановлював, що, як цього вимагає стаття 2 Конвенції, ефективна судова система може, а за певних обставин повинна, включати в себе звернення

до кримінального права. Однак, якщо порушення права на життя або фізичну недоторканність спричинено неумисно, передбачений статтею 2 Конвенції позитивний обов'язок встановити ефективну судову систему не обов'язково вимагає надання кримінально-правового засобу захисту у кожному випадку. У деяких сферах, таких, наприклад, як медицина, «обов'язок може бути також виконаний, наприклад, якщо правова система надає потерпілому можливість отримати відшкодування в рамках цивільного провадження окремо або у поєднанні із засобом юридичного захисту в кримінальному провадженні, надаючи можливість встановити будь-яку відповідальність лікарів та отримати належну цивільно-правову компенсацію, таку як зобов'язання відшкодувати шкоду та опублікування рішення. Також можуть бути передбачені дисциплінарні заходи» (див. рішення у справах «Калвеллі та Сігліо проти Італії» (*Calvelli and Ciglio v. Italy*), пункт 51; «Лаззаріні та Гіаччі проти Італії» (*Lazzarini and Ghiacci v. Italy*)), заява № 53749/00, від 7 листопада 2002 року; «Мастроматтео проти Італії» (*Mastromatteo v. Italy*) [ВП], заява № 37703/97, пункт 90, ЄСПЛ 2002-VIII).

63. Суд також підкреслює, що у цій справі спроба самостійно встановити факти була б недоречною та суперечила б його субсидіарній ролі за Конвенцією, адже тим самим Суд продублював би дії національних органів, які знаходяться у більш вигідному становищі (див., наприклад, рішення у справі «Мак-Шейн проти Сполученого Королівства» (*McShane v. the United Kingdom*), пункт 103). Відповідно до своєї усталеної практики при розгляді цієї заяви Суд обмежить оцінку національного розслідування справи у контексті його загальної відповідності вищезгаданим стандартам.

64. Суд зазначає, що, як вже вказувалось вище, слідчі органи оперативно відреагували на твердження заявниці про те, що не було покладено пошкоджений дріт, встановивши, що відповідні органи не були поінформовані про це, та що обрив стався майже напередодні смерті сина заявниці.

65. Крім того, не можна з впевненістю стверджувати, що у цій справі взагалі мало місце будь-яке кримінально каране діяння: районна прокуратура неодноразово встановлювала, що жодного злочину вчинено не було, та навіть якби було встановлено, що відповідні правила безпеки були порушені, таке порушення не обов'язково передбачало б кримінальну відповідальність. Суд також бере до уваги той факт, що покійний син заявниці ніс певну ступінь відповідальності за подію, піддавши себе невиправданій небезпеці (див., для порівняння, рішення від 1 березня 2005 року у справі «Бон проти Франції» (*Bone v. France*), заява № 69869/01).

66. З іншого боку, заявниця могла мати та мала можливість скористатись цивільним засобом юридичного захисту, який не залежав від результату кримінального розслідування. Хоча будь-які відповідні висновки кримінального провадження могли вплинути на результат цивільного провадження, в ході останнього могло б бути та було встановлено відповідальність навіть за відсутності будь-якого злочину та присуджено відповідне відшкодування (див. пункти 40, 43, 44). Хоча можна було б заперечити, що перевірка в межах кримінального провадження затримала хід цивільного провадження, рішенням було присуджено 80 000 грн відшкодування за загибель сина заявниці. Відповідно заявниця більше не може стверджувати, що вона є жертвою стверджуваного порушення.

67. Отже, ця частина заяви є явно необґрунтованою та має бути відхилена відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

## II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

68. Заявниця скаржилася на те, що затримки в ході проведеної прокуратурою перевірки та загальне ставлення державних органів до розслідування смерті її сина завдали їй тяжких моральних страждань. У зв'язку з цим вона посилалась на статтю 3 Конвенції, яка передбачає таке:

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

69. Суд зазначає, що, на відміну від обставин інших справ (див., наприклад, рішення у справах *«Курт проти Туреччини»* (*Kurt v. Turkey*), від 25 травня 1998 року, пункт 133, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-III; *«Орхан проти Туреччини»* (*Orhan v. Turkey*), заява № 25656/94, пункт 359, від 18 червня 2002 року, та *«Гонгадзе проти України»* (*Gongadze v. Ukraine*), заява № 34056/02, пункт 185, ЄСПЛ 2005-...) справа, яка розглядається, не стосується зниклого родича або будь-якого періоду невизначеності щодо обставин, за яких син заявниці помер.

70. Хоча Суд визнає, що неадекватність та неефективність розслідування смерті сина заявниці могли завдати їй страждань, Суд вважає, що з огляду на те, як заявниця обґрунтувала цю вимогу, встановити ознаки порушення статті 3 Конвенції неможливо (див. рішення від 16 липня 2002 року у справі *«Ульку Екінчі проти Туреччини»* (*Ulku Ekinçi v. Turkey*), заява № 27602/95, пункт 151).

71. Таким чином, Суд вважає, що ця частина заяви має бути відхилена як явно необґрунтована відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції.



### III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

72. Заявниця скаржилася, що затримки, які мали місце при проведенні перевірки, вплинули на тривалість ініційованих нею цивільних проваджень. За словами заявниці, тривалість цих цивільних проваджень перевищила «розумний строк» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції, який передбачає таке:

«Кожен має право на ... розгляд його справи упродовж розумного строку ... судом, ..., який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

73. Уряд заперечив проти цього твердження, вказавши, що за клопотаннями самої заявниці ці провадження були двічі зупинені до отримання від прокуратури результату перевірки.

74. Період, який має бути взято до уваги, розпочався 6 вересня 2001 року, коли заявниця подала свою позовну заяву, та закінчився 21 березня 2009 року з прийняттям рішення Верховного Суду України. Таким чином, він тривав сім років та майже три місяці в судах трьох інстанцій.

#### **А. Прийнятність**

75. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

#### **В. Суть**

76. Заявниця скаржилась, що, хоча цивільне провадження зупинялося за її клопотаннями, вона не може нести відповідальність за затримки, які мали місце в ході здійснення перевірки обставин смерті її сина в рамках кримінального провадження.

77. Уряд вважає, що він не може бути відповідальним за період між 28 серпня 2002 року та 6 квітня 2005 року тому, що розгляд справи зупинявся за клопотанням заявниці.

78. Суд нагадує, що розумність тривалості провадження повинна оцінюватись в світлі обставин справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних державних органів (див., серед інших джерел, рішення у справі «*Пелісьє та Сассі проти Франції*» (*Pelissier and Sassi v. France*) [ВП], заява № 25444/94, пункт 67, ЕСПЛ 1999-II).

79. Суд неодноразово встановлював порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у справах, які підіймають питання, подібні до тих, що розглядаються у цій справі (див. рішення у справі «*Pelissier та Sassi проти Франції*» (*Pelissier and Sassi v. France*), зазначене вище).

80. Дослідивши всі надані йому матеріали, Суд вважає, що Уряд не навів жодного факту чи аргументу, здатного переконати Суд дійти іншого висновку у цій справі. Зокрема, Суд зазначає, що таку саму відповідальність за тривалість перевірки несуть національні державні органи, які не здійснили її з належною ретельністю. З урахуванням своєї практики з цього питання, Суд вважає, що в цій справі тривалість провадження була надмірною та несумісною з вимогою «розумного строку», навіть якщо виключити із загальної тривалості провадження період затримки, спричинений заявницею.

81. Відповідно в цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

#### IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

82. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

##### **A. Шкода**

83. Заявниця вимагала 200 000 грн (еквівалент 18 573 євро) відшкодування моральної шкоди.

84. Уряд вважав цю суму надмірною.

85. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості та враховуючи суми, які присуджуються в подібних справах, і характер встановленого порушення у справі, що розглядається, Суд присуджує заявниці 1200 євро відшкодування моральної шкоди.

##### **B. Судові та інші витрати**

86. Заявниця також вимагала 10 101,66 грн (еквівалент 938 євро) компенсації судових витрат, понесених під час провадження у національних судах та у Суді.

87. Уряд стверджував, що заявниця не надала документів на підтвердження заявлених нею витрат, окрім як на суму 101 грн щодо поштових витрат.

88. Суд нагадує, що для включення витрат у суму, присуджену відповідно до статті 41 Конвенції, має бути встановлено, що ці витрати були необхідними і фактично понесеними з метою запобігти порушенню або отримати відшкодування за встановлене порушення Конвенції, а також, що сума витрат була розумною (див. рішення у справі «Нільсен та Йонсен проти Норвегії» (*Nilsen and Johnsen v. Norway*), [ВП], № 23118/93, пункт 62, ЄСПЛ 1999-VIII). Заявниця дійсно надала квитанції лише за меншу частину понесених витрат. Вона надала договір, укладений з адвокатом, за яким вона мала сплатити 10 000 грн, хоча договір з огляду на її фінансове становище передбачав можливість оплати в розстрочку.

89. Беручи до уваги наявну в нього інформацію, Суд вважає за належне присудити 500 євро компенсації судових витрат.

### **С. Пеня**

90. Суд вважає за належне призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

### **ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО**

1. *Оголошує* скаргу за пунктом 1 статті 6 Конвенції стосовно тривалості цивільного провадження за прийнятною, а решту скарг у заяві — неприйнятними.

2. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

3. *Постановляє*, що:

(a) упродовж трьох місяців з дня, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявниці 1200 (одну тисячу двісті) євро відшкодування моральної шкоди та 500 (п'ятсот) євро компенсації судових витрат разом з будь-якими податками, що можуть нараховуватись; ці суми мають бути конвертовані в українські гривні за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом вищезазначених трьох місяців і до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

4. *Відхиляє* решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 2 вересня 2010 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК  
(Claudia Westerdiek)  
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН  
(Peer Lorenzen)  
Голова